

inig indruk

ij een neef
menschen al
geving. Het
kosten schelen
n weet, na
rkte blijkt,
ipigen terug-
ze naar wij
et naar zijn
gansch niet
derland, op
buitenplaats
e familie is
ed in West-

id Reinira
vion zij haar
zonder. Zijn
an te zuiver-
rdadig leven
ra kinderen
zoowel als
osten te be-
er was toen
het bewind
einira, wier
geheel uite-
bedoelingen,
en gevierde
n gevreesde
n elk harer
erug — be-
weinig afes-
zorgen haar
atige moeder

s gestorven;
ch bedrogen;
steeds druk-
belangen; —
vooral als
a te bed ligt,
dat niet zij
e schuchtere,
ie nooit ge-
eft. En Rei-
resolufheid

les weinig —
karakterise-
e fragmenten
kele straks
uden millen-
e vraag wie
ezen spreken

ek van meer
zorg en voor-
moelijkheid.
ezen uit een
idste, Clara,
andheer Rou-
itengood „De
rie jongeren
„De Telling”
ds bij elkaar
eid, muziek,

bewoonsters
les. Vrolijk,
attenties, is
wel in haar
haar jongere
d der andere

lat van Clara,
hieke egolste
i weinig zorg-
ar dochterje
et berekende
tje, die zich
choon begri-
daartoe be-
bespoculeert
en der tantes
solmatig hun
keer, dat er
weet ze 't ge-
jonkman, 'n
letje trouw,
ra, tot groote
„De Telling”
g, dicht orbi,
enzame, maar
aan anderen,
n haar ziel is
vol hart heeft
waaraan het

Eensdeels spreekt dit vanzelf, omdat ze beide psychologisch-analyseerend zijn en in eenzelfde omgeving verplaatst.

Maar daarnaast staat de gelijkheid in gegeven. Beide verwerken ze eenzelfde thema: de volkomen overwinning, waarmee de adel der ziel over berekening, zelfzucht, wilskracht triomfeert. En in de porgens geforceerde ontwikkeling van deze gedachte zit de groote verdienste van beide geschriften.

Er is ook zekere congruentie in bouw. Reinira en Clara zijn gelijke karakters. Van der Borch en Bouwenoort in vele opzichten ook, en vooral Amélie en Mietje staan op één lijn. En toch is er die eigenaardige, echt menselijke verscheidenheid, die aan allen iets eigens geeft, dat nieuwe stof voor psychologische ontleding bevat. Want Reinira's egoïsme is weer anders dan dat van Clara, en de toewijding van Amélie heeft een geheel andere tint dan die van Mietje. 't Is het volle, werkelijke leven, dat in al z'n nuanceering, z'n groote gelijkheid en even groote verscheidenheid in deze uit historische elementen opgebouwde boeken tot uiting komt.

Dat nu maakt ze ook nog voor onzen tijd van betekenis. Want ze kunnen vele lezers tot een spiegel zijn, die hen in deze achttiende-eeuwse, schijnbaar zoo gansch andere menschen, zichzelf doet zien. Er is gansch geen pretentie in deze beschelden romans; niets van den uiterlijken glans van het moderne proza — wat echter volstrekt niet zegt, dat taal en stijl gebrekkig zijn — niets ook van de moderne onrust en toch zijn ze moderne romans in den vollen zin van 't woord, door hun zuivere psychologie, hun echte menselijkheid.

Nog moet ik wijzen op het eigenaardig uiterlijk, dat de uitgever aan deze boeken gegeven heeft: typisch ouderwetsche afbeeldingen van achttiende-eeuwse verhoudingen en dingen en even ouderwetsche krulletters geven onmiddellijk cachet, zodra men den omslag ziet. Maar de binnendruk is modern en leest prettig.

De lectuur van deze romans zij onzen lezers aanbevolen. Wie rustig en nadenkend leest, zal aan deze pittige historische romans veel kunnen hebben.

C. T.

Correspondentie. De heer Speelman, Ede. Stationsweg 77, vraagt waar te bekomen is het boekje van Laurillard, „Van 's levens ernst en klachten”, dat hij den uitgever niet meer voorradig is. Op zijn verzoek breng ik deze vraag onzen lezers over.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Woorden uit Wenen.

„De beste Roomschen vindt men in Protestantische landen”. Zoo beweren wij vaak niet zonder eenigen trots. Wij mogen dat ook gerust zeggen, mits wij de betrekkelijkheid van onze stelling goed in het oog vatten. Want de maat en graad van dat goed-zijn bepalen wij op onze eigen protestantische manier. Maar aangenomen, dat onze stelling juist is, dan is ook het omgekeerde waar, n.l. „dat de beste protestanten gevonden worden in Roomsche landen”. Die gedachte drong zich sterk aan mij op, toen ik het eerste nummer ontving van „Christentum der Tat”, het nieuwe orgaan van de „Zentralverein für innere Mission in Oesterreich”. In deze vereeniging zijn Gereformeerden en Lutherse vereend tot den arbeid der liefde. Deze eenheid is gesymboliseerd in de kopsteekening van het blad: links het wapen van Melancton, rechts dat van Calvijn. Links een brandende kaars — Melancton's embleem — met het onderschrift: „Anderen dienend, verteer ik mijzelven”. Het bracht mij even een lach om de lippen. Zou op het protestantisme zooals het runoert onder onze oogen en spektakel in ons oor, niet het omgekeerde dezer spreuk van toepassing zijn: „Anderen verterend, dien ik mijzelven en de goede zaak”. Of om het spreekwoord te gebruiken: „Het zijn niet allen pausen, die den ban uitspreken”. Deze eenheid van Lutheranen en Calvinisten — het oude ideaal, dat eenmaal onder anderen het hart van een Beza doorgloeide — is op zichzelf reeds een daad. Zij zijn aaneengesmeed niet door de debatbitte van vergaderingen noch tengevolge van polemische schrijfkamp, maar in den nood van en na den wereldoorlog hebben zij elkaar gevonden. De omstandigheden wezen den weg aan, welke de liefde hen opdreef. De nood nam toe en het werk breidde uit. Eigenaardig hoe de wetten der wereld en de wet van het koninkrijk Gods juist tegenover elkander staan. Gaat het in het natuurlijk leven zoo toe: veiligstelling van de kroon — vermindering of stopzetting van arbeid, bij de Zentral-Verein is het: arbeiden aan de vei-

ligheid van zielen, daarom nitbreiding van het werk.

„Ein Quentchen Tat ist besser als ein Zentner Rat” is hun wachtwoord: een lood hulp gaat een centenaar goeden raad te boven. Tot nog toe werd van de verschillende takken van arbeid mededeeling gedaan in een maandelijksch correspondentieblaadje. Nu wil men in dit grootere orgaan — waarvan no 1 voor mij ligt — een platform bieden, waarvan de belangen der Inwendige Zending in Oostenrijk bepleit kunnen worden. Niet, dat men een fonds daarvoor heeft bijeengebracht, uit welks renten het blad kan bestaan. Het is opgericht uit het fonds van het geloof, dat in den druk hooge renten afwerpt. Wij wagen het, schrijft de redactie. Immers de slechte bladen denken er niet over hunne uitgave te staken. Nu te versagen zou beteekenen het uur Gods voorbij laten gaan.

Wat in dit nieuwe blad terstond treft, is de warme toon. In een brief aan de redactie heet het o.a.: „Mogen onze harten gloeien bij het schrijven, ontstoken aan de liefde Desgenen, die zelf de grootste Daad is, de groote Liefdedaad Gods en Wiens leven louter daad was. Dat men op ieder blaadje en in iedere afdeeling van dit orgaan den Geest bespeure van Hem, die met ontferming bewogen was over de schare — Ik wensch den schrijvers scherpe, heldere oogen, die niet op de oppervlakte blijven staren, maar die de ellende peilen tot op den bodem en doordringen in de duistere schuilhoeken der zonde, die de geheimste wonden en de verborgen zonden van den enkeling en van ons volk opmerken. En dan — ja dan wensch ik u een groot, groot, sterk, vast geloof aan den levenden Heiland, die zich nog altijd openbaart aan hen, die hun leven aan den dienst der liefde, der echte, ware liefde wijden willen”.

Dat is taal.

Dat is het, waarnaar honderden ook ten onzent snakken. Die bezig zijn te verdorren in Plattland.

Het is 'n waar en klaar protest tegen de Roomsche tegenwerping: „Maakt de leer der rechtvaardigmaking om niet geen zorgeloze of goddelooze menschen”.

Echt protestantsch verweer is niet een eigen Vateantje bouwen en hul en luterlet naar Rome slingeren, maar Rome beschamen in de praktijk der godzaligheid.

Op één artikel wil ik nog in het bijzonder de aandacht vestigen. Het is getiteld: „Im dunkelsten evangelischen Wien” en bevat de ervaringen van een „bezoekster”. Hier wordt geen Marin Monk ten tooneele gevoerd en geen kloosterschandalen ont-huld. Neen met een gewond hart vertelt zij van den zedelijken nood in protestantsch-kerkelijke gezinnen. „Werk aan uw eigen huis”, roept zij de tevreden kerkmensen toe, „opdat de houtworm het niet ondermijne”. Zij illustreert dit met vreeselijke teekeningen uit het leven om dan te eindigen met de woorden: „Hoevelen zijn verdorven en gestorven, terwijl men in de kerk met bewogen hart luisterde naar predikaties over het Verloren Schaap en den Barmhartigen Samaritaan met de duidelijke toepassing van Jezus: Ga heen en doe desgelijks! Maar leest zelf.

De abonnementsprijs voor Holland is slechts één gulden per jaar.

Men kan zich opgeven bij Pfarrer Jaquemar, Langegasse 13, Wien, of zoo men liever wil bij

N. B.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Welken weg het op moet.

Dominee Koffhaus van Vlotho zou niet geschreven hebben, indien hij de eerste aflevering had gerecenseerd in de „Reformirte Kirchen-Zeitung” van de uitgave: eine heilige, allgemeine christliche Kirche, wat de recensent Lauffs, Barmen, daarvan maakte in Nr 17 van genoemd blad. Doch laat ik den lezer even op de hoogte helpen, waarover ik het heb. Onder den titel: eine heilige, allgemeine christelijke kerk, verschijnt te München een verzameling van geschriftjes waarin de Protestantsche Kerken buiten het Duitsche rijk kort worden beschreven en wel door mannen, die tot die onderscheiden kerkgemeenschappen behooren. De eerste aflevering gaat over het Protestantisme in Nederland en wordt behandeld in tien hoofdstukken geschreven door even zooveel vertegenwoordigers der verschillende groepen. Lauffs van Barmen bespreekt den inhoud en knoopt daaraan een paar beschouwingen vast. Had Koffhaus dit boekje gerecenseerd, hij zou tot andere gevolgtrekkingen zijn gekomen en dat wel om de eenvoudige reden, dat deze uitnemende kenner van de Gereformeerde Kerken buiten Duitschland, ons land en onze kerkelijke toestanden kent uit eigen ervaring. Lauffs staat volstrekt

niet onvriendelijk gezind tegenover ons land en evenmin tegenover onze kerken. Hij heeft de mededeelingen, gedaan door onderscheiden vertegenwoordigers van ons kerkelijk leven, nauwkeurig nagegaan.

Hij heeft die voor geheel vertrouwenswaardig genomen. Hij ging af op de cijfers in de genoemde opstellen gegeven en hij trok zijn conclusies. Dat deed hij niet voorbarig; dat deed hij evenmin op gewaagde wijze en toch is waartoe hij concludeerde in vele opzichten niet juist. In deze rubriek wees ik aan het slot van mijn artikel in Nr 33 reeds op het feit, dat Lauffs niet genoeg georiënteerd is op het gebied van ons kerkelijk leven. Toch kon hij geen objectiever oriëntatie kiezen dan die van het genoemde geschriftje. Waar wringt hem dan de schoen? Hij mist, naar ik vermoed, de kennis, die Koffhaus bezit, te weten, die van persoonlijke kennisneming. Ik mag niet veronderstellen, dat hij tegenover onze kerken minder sympathiek zou staan dan tegenover „die Landeskirche” of tegenover de Christelijke Gereformeerde Kerk. Hij noemt haar naam goed; hij vermeldt haar school. De naam onzer kerken noemt hij verkeerd; hij maakt geen melding van de Theol. fac. der V. U. noch van de Theol. School. Wat hij schrijft over de verhoudingscijfers der onderscheiden georganiseerde arbeidspartijen staat mede in verband met het feit, dat hij daarvan i.a.s. maar zijn kennis niet putte uit nadere kennisneming. Voor mij ligt zijn artikel; op den rand maakte een broeder uit Utrecht aantekeningen; deze zijn even zoovele juiste correcties. Ik kan het geheele artikel niet weergeven en dus ook niet de correcties hier mededeelen. Het een en ander dient mij om te komen op wat ik aan het hoofd van dit artikel schreef: welken weg het op moet. Lauffs schreef een vrij goed artikel en toch bleek mij daaruit, dat de uitgave: eine heilige, allgemeine christelijke kerk, hoe objectief daarbij ook te werk wordt gedaan, niet genoeg om voldoende op de hoogte te geraken omtrent buitenlandsche kerkelijke toestanden. Reeds vroeger wees ik er op hoe moeilijk het is een vrij zuiver beeld zich te scheppen van het kerkelijk leven in een vreemde kring. In ieder geval is lezen daarover niet toereikend. De viva vox gaat verre uit boven het geschrift. Eigen kennisneming is veel beter dan omtrent de toestanden in den vreemde te lezen, hoezeer dit ook is aan te bevelen. Welken weg het dan ook op moet... dien, waarop reeds meerdere buitenlanders den voet hebben gezet. Persoonlijke kennisneming van ons met het buitenland en van het buitenland met ons! Die weg wordt steeds door meerderen betreden. Het is een zeer oude weg! Vroeger was er een zeer groote uitwisseling van Hooggeleerden en studenten. Het latijn als taal der geleerden bevorderde dit gebruik. Buitenlandsche studenten studeerden hier in groten getale. Zeer veel Hongaren o.a. te Harderwijk en Franeker. Van de vroegste tijden af gingen onze studenten naar buitenlandsche Hoogescholen. En het waren niet de minst belovende jongelui. Wij kunnen niet genoeg de broeders steunen, die beoogen om hier Hongaarsche studenten te laten studeeren. De Hongaarsche gereformeerden hebben in den loop der tijden vele beurzen gekregen aan zeer vele buitenlandsche Hoogescholen en daardoor hebben het rationalisme, de neologie en de Vermittelings-theologie ingang gevonden aan de Hongaarsche Hoogescholen. Thans worden werken van onze uitnemendste theologen vertaald; wordt veel geschreven voor en verteld aan de Hongaarsche gereformeerden van ons kerkelijk leven. Dit is niet voldoende! Hongaarsche studenten moeten onze mannen hooren, ons kerkelijk leven van nabij leeren kennen! Dat heeft al veel goeds uitgewerkt! Dat kan nog veel meer onder Gods zegen uitwerken. Hier zijn reeds een paar studenten. Andere studenten willen gaarne komen. Wij moeten hen daartoe in staat stellen. Hier waren reeds predikanten; meer dezer predikanten moeten kunnen komen! Welk een zegen heeft nu reeds afgeworpen het feit, dat Prof. Sebestien onze kringen zoo goed kent! Met hoeveel voldoening hebben wij vernomen, dat Ds Alexander Csaky benoemd is tot Hooggeleeraar aan de Universiteit te Debreczen! Zij zijn geen vreemden in de gereformeerde dogmatiek en ethiek! De benoeming van Csaky is een gebeurtenis! Hij kent Schothland heel goed; hij is bekend met Prof. Barth van Göttingen. Doch hij kent ook de Vrije Universiteit; hij kent onze oude Gereformeerde theologie, ook die van den lateren tijd. Dien weg moet het op! Dat zal en kan de rijkste vrucht afwerpen voor de gereformeerden over vele landen verspreid. Laten wij dien weg opzien! Laten wij dien weg opgaan!

G. KEIZER.

De HOFBERG-Orgels

zijn de voornaamste
instrumenten van den
tegenwoordigen tijd.

Firma A. DE ZEEUW (N. G. Klijn)
Rosestraat 42a - Rotterdam